

ХАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИНГ МЕТОДОЛОГИК НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ**Ахунов Илхомжон Ибрагимович***Фаргона давлат университети ҳарбий таълим факултети ўқитувчиси***Турдалиев Бобур Муроджон ўғли***3-босқич 20.137-гуруҳ талабаси***Турдукулов Турғунбой Валижон ўғли***3-босқич 20.137-гуруҳ талабаси*

Ўзбекистон Республикаси тинчлик сиёсатини олиб бориш билан бирга ўз зиммасига фуқаролар ҳавфсизлиги, тинчлик ва барқарорлигини таъминлаш вазифаларини олади. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Низомига кўра мудофаага нисбатан ҳеч ким дахл қилолмайдиган ҳуқуқни амалга оширмақда, ақлий етарлилик даражасида давлат ҳарбий ва мудофаа қудратини таъминламоқда.

Ёшларни Ўзбекистон Республикаси Қуроли Кучлари сафида хизмат қилиш учун тайёрлаш Давлат миқёсидаги вазифа. Шу вазифани ҳал қилишда чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик, жумладан фуқаро муҳофазаси бўйича тайёргарлик ўқув дастуридаги мажбурий фан бўлиб, умумтаълим ўқув муассасаларида, ўрта махсус ва ўрта касб – ҳунар таълими муассасаларида чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик ўқитувчилари томонидан битириш йили арафасида курслардан ёки синфлардан бошлаб ўтилиши Ўзбекистон Республикаси „Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида“ги қонунининг 13 – моддасига белгилаб берилган. Ушбу масаланинг муҳимлиги еътиборга олинган ҳолда Олий таълим билим юртларидаги “Чақирикқача ҳарбий таълим” йўналиши, яъни бўлажак „Чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик“ ўқитувчиларини тайёрлашдаги асосий фанлардан бири ҳисобланган “Ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси” фани киритилган.

Ёшлар – Ватанимизнинг, миллатимизнинг келажагидир. Ватанимиз тақдирини уларга ишониб топширар еканмиз, аввало улар зиммаларига юклатилаётган мураккаб ва масъулиятли вазифани бутун моҳияти ила чуқур англашлари, унга ўзларини ҳиссаларини қўшишлари лозим. Зеро, Ватанни севиш, унга меҳр-муҳаббат қўйиш бевосита ҳар кимнинг шу юрт равнақи йўлида амалга ошираётган бунёдкорона ишлари билан белгиланади.

Миллий ўзликни англашнинг ривожланишида миллий ватанпарварлик ғоялари билан суғорилган, теран фикрловчи ёшларни тарбиялаш катта аҳамиятга егадир. Шунинг учун Ватан ҳимоясига тайёрланаётган ёшларимизнинг ҳар бири юксак ватанпарварлик руҳида тарбияланиши шарт. Ватанпарварлик – юксак инсоний фазилат ҳисобланади. Ватанпарварлик комилликнинг енг ёрқин жиҳатларидан биридир. Шунинг учун ҳам Ҳадиси Шарифда «**Ватанни севмоқ - иймондандур**» деб даъват қилинади.

Ваҳоланки, ўтмишда жаҳон сивилизациясига улкан ҳисса қўшган халқнинг бугунги авлодлари, ўз меросларининг жаҳон халқлари томонидан еътироф етилишини

таъкидлаб ўтиш жоиздир, зеро уларда бу каби ҳис – туйғулар миллий ғурур ҳамда руҳий баркамолликка етаклайди, миллий ўзлигини англашга интилишини кучайтиради.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси жисмоний тарбия билан узвий боғлиқ суратда олиб борилганидагина яхши натижа беради. Шунинг учун ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини жисмоний тарбиясиз тасаввур қилиб бўлмайди. Совуққа ва иссиққа бардошли бўлиш, касалликларга тезда берилмаслик, қийинчиликларни енгиш, иродалилиқ. сабот – матонатлик, тез ва чакқон ҳаракат қила билиш каби Ватан мудофаачисига хос фазилатларни талаба – ёшлар ва ўқитувчиларда ривожлантиришда жисмоний тарбия ва спорт ўинларининг роли бениҳоят каттадир.

Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, уларни Ватан мудофаасига жисмонан ва маънавий жиҳатдан тайёрлаш зарурлиги ҳозирги куннинг долзарб вазифаларидан биридир.

Умумтаълим ўқув муассасаларида, ўрта махсус ва ўрта касб – ҳунар таълими муассасаларида ўқувчиларни, шу жумладан олий таълим даргоҳларида таълим олаётган талаба – ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тайёрлаш ендиликда таълим – тарбия ишларининг барча тизимлари орқали амалга оширилмоқда.

Дарҳақиқат, Ватанга нисбатан чинакам садоқат уни ҳимоя қилишга ҳам қодир бўлишни талаб этади. Ўқувчиларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш барча турдаги фаолият кўрсатаётган таълим муассасаларининг асосий ўрин егаллаши даркордир.

Талаба – ёшлар ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг назарий ва амалий билимларига ега бўлиши, уларни ҳар тарафлама ҳарбий хизматга тайёрлаш ва Мустақил Ўзбекистон равнақини ҳимоя қилиш бўйича ўз бурчини адо етиш – ўқув юртлари педагогик жамоаларининг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Уни муваффақиятли ҳал етишда "Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси" фани ёрдам беради.

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларида ўқувчиларни хизмат қилишга маънавий – сиёсий, психологик ва жисмоний жиҳатдан тайёрлашнинг ташкили, мазмуни, шакллари ва услубларини ташкил қилади.

"Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси" фанининг асосий вазифалари куйидагилар:

Биринчидан, ўқув юртларида ўрганиладиган бошқа фанлар билан боғланган ҳолда талабаларни миллий ватанпарварлик руҳида ўз Ватани ҳимоясига қўлида қурол билан чиқишга доим тайёр бўлишга тарбиялаш;

Иккинчидан, талабаларда педагогик хислатларни ривожлантириш, янги жамиятнинг фаол, онгли қурувчилари, миллий мустақиллик ғояларига садоқатли, меҳнатқаш, жасоратли ва ўз Ватани учун ҳаётини берадиган инсонларни етиштириш;

Учинчидан, талабаларни "Ҳарбий ватанпарварлик тарбия" масалари бўйича назарий ва амалий билимлари билан қуроллантириш, уларда ўрта ўқув муассасалар, лицейлар, коллежлардаги «чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик» ўқитувчисига хос бўлган лавозимда ўқув-тарбиявий ишнинг ташкил етилиши ва ўтказилиши бўйича кўникма ва қобилияларини шакллантириш.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси бўйича масалалар бошланғич ҳарбий тайёргарлик фанни ўрганиш натижасида талабалар қуйидагиларни билиши керак:

- ўрта махсус ва касб - ҳунар таълим ўқув юртларидаги „Ёшларнинг чақириққа қадар бошланғич тайёргарлиги” машғулотида давомида ва дарсдан ташқари тадбирлар, шакл ва методлари, муҳофаа ва спорт ишларини ташкил қилиш ва ўтказиш методикасини;

Ватанпарвар”, “Саломатлик” нормалари ва “Шунқорлар” ҳарбий спорт ўйинини ташкил қилиш ва ўтказишни, ўқув-дала машғулотларини ўтказиш, „Ёшларнинг чақириққа қадар бошланғич тайёргарлиги” фанининг тугашига бағишланган байрамларни ўтказишни.

“Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси” фанини ўрганиш натижасида талабалар қуйидагиларни бажара олиши зарур:

- ўқувчилар ҳарбий ватанпарварлик тарбияси бўйича ўрта махсус таълим ўқув юртларидаги тадбирларни режалаштириш ва амалга ошириш, яъни ҳалқимиз жанговар ва меҳнат шуҳратига сазовор бўлган жойларига сафарлар уюштириш;

- уруш ва меҳнат фахрийлари билан учрашувлар ташкил қилиш, Қуролли Кучлар аскарлари билан учрашувлар ўтказиш;

- ҳарбий ватанпарварлик мавзуси бўйича назарий конференциялар ўтказиш, ҳарбий Олий билим юртларида ўқиш учун номзодлар танлаш ва тайёрлаш;

- ҳарбий иш асосларини ўрганиш учун ҳарбий тўғарақлар ташкил қилиш.

Мазкур фанни ўрганиш жараёнида ҳар бир талаба мустақил равишда ҳарбий ватанпарварлик мавзусида 4-5 маъруза тайёрлаши (доклад, реферат) шарт.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси – ёшлар тарбиясининг самарадорлигига қандай еришилади.

Мамлакатимиз муҳофаасини мустаҳкамлаш масалаларини муваффақиятли ҳал этиш ёшлар тарбияси, сиёсий онги, меҳнат фаолияти ва илмий-техника ривожланиши тезлиги билан чамбарчас боғлиқдир.

Тарбиялаш - бу инсонларни жамият учун жисмоний - ақлий меҳнатга ёки бошқа фойдали фаолиятга йўналтириш, шу билан бирга кўп қиррали ижтимоий вазифаларни бажаришга тайёрлашнинг объектив асосланган жараёнлардан иборат. Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси унинг ажралмас қисми ҳисобланади.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг методологияси ва илмий асослари инсоният омилига нисбатан қўлланилади. Бу тушунчага инсоннинг ғоявий-сиёсий, маънавий жисмоний ва бошқа фазилатлари йиғиндиси киради.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг назарий ва амалий асосларида Ўзбекистон Конституцияси, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ватанпарварлик ва мустақил Ватан ҳимояси ҳақида ғоялари, Олий Мажлис қонун ва қарорлари, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ҳалқ таълими вазирлиги, Муҳофаа вазирлигининг буйруқ ва кўрсатмалари, ҳарбий педагогика ва психология, ҳарбий фанлар ва бошқа қоида ҳамда меъёрий ҳужжатлар ўрин олган.

Ватан ҳимояси ҳақидаги асосий ҳужжат давлатимизнинг „Мудофаа тўғрисида“ги Қонунида акс етган. Ушбу Қонун мудофаани ташкил етишнинг ҳамда Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларни бошқаришнинг ҳуқуқий асосларини белгилаб, мамлакат мудофаасини таъминлашда давлат органларининг ваколатларини, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхона, муассасалар, ташкилотлар ва фуқаролар иштирокини аниқлаб беради.

„Мудофаа тўғрисида“ги Қонунида алоҳида мамлакат мудофааси хусусиятига ега бўлиб, Қуролли Кучларни тажавўзкорликларни бартараф етиш ва қайтаришга тайёрлаш, Ватан ҳимояси учун муҳим аҳамиятга ега бўлган фикрлар тизимини ташкил етади. Ҳарбий хавф потенциал манбалари мавжуд экан Ўзбекистон зарурий етарлилик даражасида давлат мудофаа қудратини мустаҳкамлаши зарур.

Хавф-хатар туғилиши мумкин бўлган сабаблар:

1. Дунёнинг турли минтақаларида қуролланган гуруҳларнинг бир жойга тўпланишининг юқори даражаси;

2. Дунё бўйича сиёсий вазиятнинг кучайиши;

3. Алоҳида давлатлар ва давлат блокларининг ўз сиёсатларини куч билан ҳал қилиши;

4. Баъзи давлатларнинг бошқа мамлакатлар чегараси яқинида ўз қуролли кучлари гуруҳларини кучайтиришга интилиши;

5. Чегарадош мамлакатларда юзага келган сиёсий аҳволнинг ўзгарувчанлиги ва уларнинг кучайиши имконияти мавдждудлиги;

6. Баъзи бир Давлатларнинг Марказий Осиё минтақасидаги малакатларга ўз таъсирини кучайтиришга интилиши;

7. Сиёсий экстремист гуруҳлар, ноқонуний-ҳарбий уюшмалар томонидан ташкил қилинган террористик актлар. Шу билан бирга миллатлар орасида бузғунчилик сиёсатнинг олиб борилиш фаолияти.

Халқнинг тинч ҳаёти ва мамлакат ҳавфсизлиги кафолати, мустақил ривожланиш ва ижтимоий муносабатларни янгилаш йўлига қадам қўйган ёш мамлакат мустақилигини куриқлайдиган Қуролли Кучларимизнинг тарихий вазифаси.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 52 - моддасида ёзилган: Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш ҳар бир Ўзбекистон фуқаросининг бурчидир. Шунинг учун 30 август 1995 йилда Олий Мажлис томонидан тасдиқланган ҳарбий Доктрина иқтисод, минтақа ва аҳолини мудофаа, қилишга тайёрлашнинг асосий йўналишларини аниқлайди.

Жумладан аҳолининг ҳарбий тайёргарлиги:

Ўқув муассасалар ва бошқа ўқув юртлари, "Ватанпарвар" Мудофаага кўмаклашувчи ташкилот (МКТ) ўқув тўғарақларида, чақириққача ва чақириқ ёшидаги ёшларнинг ҳарбий тайёргарлик тизимида;

Қуролли Кучларда шахсий таркибнинг муддатли ҳарбий хизматни ўташи давомида;

Ҳарбий лицейлар, Республика фуқаролик олий ўқув юртларининг ҳарбий факултет ва кафедраларида;

Қуролли Кучларга тегишли бўлган махсус тўзилмаларда.

Мамлакат фуқароларни Ватан ҳимоясига тайёрлаш таълим-тарбия тизимининг барча шаклларида олиб борилади.

Ватан, ерга бўлган муҳаббат – халқимиз қалбига сингиб кетган, азалий миллий хусусиятга ега бўлган хислатдир. И.А.Каримов айтиб ўтганларидек: "Маънавият соҳасида енг асосий вазифамиз инсоний қадриятларимизни асраш ва ривожлантириш, болаларимизни озод демократик Ўзбекистоннинг комил ўғил-қизлари қилиб тарбиялашдир".

Тарбиянинг сиёсий, ғоявий, еътиқодий, естетик ва бошқа турлари ҳар бир Ўзбекистонликда янги жамиятнинг баркамол авлоди, юқори маънавий - сиёсий хислатларни шакллантириш билан бир қаторда унда мамлакат сарҳадлари дахлсизлигини таъминлаш борасидаги енг долзарб вазифалардан бири еканлигини англантишдир.

Давлатимизнинг асосий вазифаларидан бири ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг методлари ва шакллари ёрдамида инсон онгига ҳар қандай тажовўзкорликларга қаршилиқ кўрсатишда доимий тайёрликни шакллантириш, ўз Ватани ҳимояси учун шахсий жавобгарлик ҳиссиёти руҳида тарбиялашдир.

Талаба - ёшларни ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида педагогика ва психология қоидаларидан кенг фойдаланиланиш катта аҳамият касб етади.

Ҳарбий таълимни мураккаб ижтимоий-педагогик жараён бўлиб, унда асосан қуйидагиларини англаш лозим: талаба – ёшларнибилим, қўникма ва малакалар билан қуроллантириш; уларда ўз Ватанининг қуролли ҳимоячиси учун зарур шахсий хислатларни тарбиялаш; комил инсон сифатида ривожлантириш, юзага келган турли вазифаларни ҳал қилишга ижодий ёндашиш малакаларини ривожлантириш ва улар олдида турган вазифаларни бажаришга ва ҳар хил вазиятда муваффақиятли ҳаракат қилишга руҳий тайёрликни шакллантириш. Ваҳоланки, "Ватан ҳисси, Ватан тушунчаси биз учун саждагоҳдай муқаддас, пок ва улуғ" – деб таъкидлаган И.А.Каримов.

Буюк маърифатпарвар Абдулла Авлоний айтган: "Фан - бу дунё бойлиги. Билим – инсоннинг олий ва муқаддас ютуғи. Зеро билиш кўзгу каби, бизга дунёга қарашимизни, интилишларимизни кўрсатади. Қилич каби ақлимизни, фикримизни ўткирлайди".

Ўзбекистон Республикаси Президенти – Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони И.А.Каримов таълим-тарбия санъатини егаллаш муҳимлигини бир неча бор таъкидлаб ўтган, "Ҳар бир қатлам касб ва психологияси хусусиятлари, ўзига хос белгиларини тушуна олишга сабр-тоқат ва еҳтиёткорона ёндашиши керак". "Болаларимизни ватанпарварлик руҳида, уларни меҳрли, ростгўй, виждонли қилиб тарбиялашимиз керак".

Ахлоқийлик - аввалам бор бу виждон, виждонийлик ҳисси. Бу- ишонч ва ҳақиқатгўйликдир. Аждодларимиз инсонни ахлоқий баҳолаш мезонлар мажмуини ишлаб чиққан, замонавий тил билан айтганда, "Шарқий ахлоқ кодексини" яратган. Инсон қалбида нонни ҳалол топмаётганлар, инсофсизлик, виждонсизликка нисбатан қаршилик туғилиши лозим. Фақат бундай инсон ўз сўзида туради, бошқа кимса ҳаққига кўз алартирмайди, Ватани ва халқи ҳимояси учун ўз жонини аямайди ва аксинча, каззоб маҳмадонада бўлиб, ватанпарварлик ҳисси бўлмайди. Ҳар қандай ёвўз иш, худбинлик, юзқоралик - Ватанга нисбатан хоинликдир.

Ахлоқ ижтимоий онг шаклларида бири бўлиб, муайян жамиятда яшовчи кишилар амал қилиши зарур бўлган хатти-ҳаракат қоидалари йиғиндисидир. Ахлоқ одамларни бир-бирига, жамиятга, давлатга, халқ мулкига, оилага, Ватанга, она-юртга бўлган муносабатларни муайян тартибга соладиган хатти-ҳаракат қоидалари тизимида намоён бўлади.

Ахлоқ - бу жамоатчилик томонидан қабул қилинган, инсонларнинг жамиятда, оилада, меҳнатда, бир-бирларига муносабатда ва ўз-ўзларига муносабатдаги хулқ - атворига қўйиладиган талаблар, меъёрлар ва қоидаларнинг йиғиндиси.

Демократик жамиятни қурувчиси жамият бахт - саодати йўлида ҳалол меҳнат қилиши, ижтимоий бурчни юксак даражада англаши, ижтимоий ва шахсий ҳаётда ҳалоллик, ростгўйлик, ахлоқий поклик, оддийлик ва камтарлик керак, деб таъкидланган. Ҳарбий ватанпарвар талаба - ёшларларимиз, бир ёқдан, фидокорона таълим - тарбия ва чуқур билим савияларини ошириш билан нималарга қодир эканини кўрсацалар, шунингдек хулқ - атвор, ахлоқлари, маънавий гўзалликлари билан намоёиш қилишлари катта аҳамият касб этади.

Айни замонда меҳнат ва ижод майдонининг онг оғир соҳаларида жонбозлик, ватанпарварлик, одамийлик фазилатини кўрсатиб жамият ҳурмати ва муҳаббатининг қайноқ илҳом манбаи бўлиб қолмоқдалар. Чунки, бизнинг олдимизда ўтмишнинг асоратларидан озод бўлган, ўзининг мустақил фикрига ега, ўз миллати ва Ватан манфаатлари йўлида фидойилик кўрсатишга қодир бўлган баркамол ворисларни тарбиялаб етказиш вазифаси турибди.

Ҳарбий ватанпарвалик тарбиясини ташкил қилиш учун тинч ва жанговар вазиятдаги ҳарбий хизмат шароитларида билишларнинг психологик фаолиятини ўрганувчи ҳарбий психология ҳам муҳим аҳамиятга ега.

Ҳарбий психология Ватанимиз ҳимояси учун ўз бурчини бажаришга ёшларни психологик тайёрлаш бўйича амалий тавсияларни ишлаб чиқади.

Психологик фан инсон шахсиёти, ички маънавий дунёси, ўзини тутиш омиллари, бир-биридан хусусияти, қизиқишлари билан фарқланадиган кишилар билан ҳарбий ватанпарвалик тарбиясини тўғри ташкил қилишни яхши тушунишга ёрдам беради.

Тарбиячиларнинг психологик фанни яхши билиши, уларга касбий танлов ва юқори синф ўқувчиларини ҳарбий ўқув юртларига кириш ва Ўзбекистон Республикаси турли фаолиятдаги ва Қуролли Кучларида хизмат қилишга тайёрлаш масалаларини муваффақиятли ҳал етишга ёрдам беради.

Ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбияси, шунингдек замонавий уруш хусусияти, қуролланган жанг восита ва шакллари, қонунийлиги, жанговар ҳаракатлар шароитларини очиб берадиган ҳарбий фан бўлиб, қоида ва ҳулосларини ҳисобга олган ҳолда ташкил қилинади. Ҳарбий фан ҳар бир киши қандай маънавий-сиёсий, психологик ва жанговар ҳислатларга ега бўлиши, Ватан ҳимоячиси мажбуриятини муваффақиятли бажарини учун унга қандай билим, кўникмалар зурурлиги ҳақидаги саволларга жавоб беради.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбия илмий асослари, Ватан ҳимоясига ёшларнинг маънавий сиёсий ва жисмоний тайёргарлиги бўйича амалий фаолиятнинг мазмуни, ташкили, шакл ва методларини аниқловчи бошланғич низомлар, асос солувчи қоидалар, талабларини билдирадиган принципларда тадбиқ қилинади ҳамда аниқлаштирилади.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси принциплари ўз моҳиятига кўра объективдир. Улар ҳақиқий ҳолат, реал алоқа ва мунасабатлари акси, мамлакат мудофаасига халқни тайёрлаш бўйича давлат ва ижтимоий ташкилотларни илмий асосланган, мақсадга йўналтирилган фаолият ифодасидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мамажонов, Р. А., & Ахунов, И. И. (2020). Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида бадиий адабиёт, кино, театр ва тасвирий санъатнинг аҳамияти. *Интернаука*, (22-3), 64-66.
2. Ilkhom, A., Rakhmiddin, M., Ugli, K., Nurmukhammad, K., Ugli, K., & Kuyoshbek, Y. (2021). Factors of Educating Young People in the Spirit of Patriotism. *International Journal of Human Computing Studies*, 3(4), 10-12.
3. Xoshimovich, A. B., Musajonovich, X., & Ibragimovich, A. I. (2022). About 5 Initiatives Approved by the President. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 8, 3-5.